

УДК 371.091.12:502/504:378.147.091.33-027.22

Слюта А.М.

ПЕРЕВІРКА СТАНУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ ДО ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Стаття присвячена проблемі формуванню професійних умінь студентів-екологів в процесі виробничої практики. Визначено рівень готовності майбутніх фахівців до проходження ними виробничої практики. Проведений аналіз зміни рівня особистісного розвитку студентів-практикантів та розкрито поняття "готовність" студентів до виробничої практики.

Ключові слова: професійні уміння, студенти-екологи, виробнича практика, готовність, особистісний розвиток.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Найважливішим завданням, що стоїть перед вищою школою, є подальше підвищення якості підготовки випускників-спеціалістів з урахуванням вимог сучасного виробництва. Специфічна особливість вищого навчального закладу полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців. Отже, професійний рівень підготовки студентів та їх компетентність залежать не тільки від якості лекцій, практичних і лабораторних занять, а й від ефективної організації та проведення виробничих практик.

Фахова підготовка екологів у ВНЗ України має коротку історію [7]. Як показує вивчення та аналіз програм виробничих практик, використання лише традиційних форм, методів і засобів навчання на виробничій практиці не здатне усунути суперечність між зростаючим обсягом знань і обмеженим часом навчання, забезпечити необхідні темп і рівень засвоєння знань, набуття професійних умінь і навичок, які формують майбутнього фахівця-еколога як висококваліфікованого спеціаліста у галузі екології та охорони природи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ефективності формування умінь не була обділена увагою у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Нею займалися багато вчених: А. С. Зубра, А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, І. І. Ільєсов, В. В. Давидов, Ж. Піаже, Н. Ф. Талізін та ін. [10, с. 20]. Навчання не може бути успішним, якщо не ставиться завдання озброїти студентів системою умінь і навичок навчальної праці. "Щоб присвоювати досвід людства, треба, по-перше, хотіти це робити. По-друге, необхідно розташовувати умовами, зокрема часом, помічниками (викладачами, керівниками), навчальними матеріалами. По-третє, треба вміти це зробити" [6, с. 10].

Метою статті з огляду на викладене, є з'ясування та перевірка готовності студентів-екологів до виробничої практики, а саме визначення рівня готовності студентів до проходження ними виробничої практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні керувалися тим, що в системі професійної підготовки фахівців-екологів, як і будь-який інший системі, виділяється два рівні: елементарно-предметний і рівень інтегральних якостей і законів цілого [2, с. 308]. Для доцільно діючих систем, а вони завжди складні, критерій ефективності багатовимірний, поняття ефективності дії складної системи завжди поліфункціональні [3, с. 81]. У процесі навчально-пізнавальної діяльності студенти переходять від опори на зовнішні ознаки до використання істотних ознак, від оперування конкретними предметами до оперування поняттями, оволодінню їх системою [1; 9, с. 9-10].

На нашу думку, найважливішим показником якості формування професійних умінь майбутніх фахівців служить використання набутих знань, умінь, навичок в нових ситуаціях, на новому матеріалі, здатність застосувати поняття до безлічі однотипних явищ, а саме студент, що отримав в цьому плані необхідну підготовку, переносить знання на нові знання.

Грунтуючись на аналізі наукової літератури та власного педагогічного досвіду, підготовку еколога до професійної діяльності ми розуміємо як складний процес набуття та використання знань, отриманих в процесі навчання, формування цінностей, необхідних для комплексного розв'язання виробничих задач та творчого використання професійних умінь. Важливим результатом щодо підготовки висококваліфікованого фахівця-еколога є набуття ним професійних умінь у процесі виробничої практики.

Недостатність вивчення методичних орієнтирів щодо формування у майбутніх фахівців-екологів професійних умінь спричинила одну з проблем дослідження – перевірки засад готовності студентів до виробничої практики, оскільки виробнича практика для студентів-екологів є однією з головних баз для формування професійних умінь для застосування них у подальшій професійній діяльності.

Професійну підготовку еколога ми розглядаємо як процес оволодіння цінностями фахової діяльності, професійно необхідними знаннями, уміннями, навичками, формування професійно і особистісно важливих якостей, які є основою готовності професійної діяльності.

Процес формування професійних умінь студентів-екологів відбувається тоді, коли ці уміння "працюють" у різних видах навчально-пізнавальної діяльності. Отже, формування професійних умінь може бути ефективнішим, якщо залучити студентів до навчально-пізнавальної діяльності як репродуктивного, так і проблемного, проблемно-пошукового і творчого характеру в їхньому сполученні, з урахуванням системно-поетапної системи навчання [4, с. 223-229].

Поняття "готовність" вміщує понад 40 компонентів, що свідчить про його багаторівневий характер. У психолого-педагогічних дослідженнях воно розглядається як особистісне інтегральне утворення, яке включає мотивацію, психічні, моральні, професійні (практичні) особливості індивіда [5, 8].

На нашу думку, поняття "готовність" до виробничої практики – це складне інтегративне утворення, єдність особистісних, індивідуально-психологічних якостей і систем професійних знань, умінь та навичок. Основними компонентами готовності є мотиви, а саме: цінність діяльності, наявність професійних знань, володіння професійними вміннями та практичними навичками. Саме інтегральне взаємопов'язане і взаємообумовлене утворення цих компонентів і є "готовністю".

Нами проведено тестування студентів-екологів до проходження ними виробничої практики, в процесі самої практики та після проходження студентами виробничої практики. Тестування – процес деструктивний. Підбір відповідних тестів для аналізу готовності та ефективності виробничої практики щодо формування професійних умінь повинен бути таким, що сприятиме розвитку критичності мислення студентів, формуванню умінь прогнозувати, тобто є важливим підґрунтям для їх професійного розвитку.

Уміння набувати професійні уміння студентом-практикантом можна розглядати як уміння здобувати нові знання, що завжди вважалося основою для зростання професіоналізму.

Для проведення дослідження було сформовано групи студентів (спеціалісти) денних відділень п'яти педагогічних вищих навчальних закладів України, зі спеціальністю "Екологія та охорона навколишнього середовища". Всього в дослідженнях брало участь 150 студентів.

Основними діагностичними методами були: психолого-педагогічне спостереження, індивідуальні бесіди з студентами, психологічна діагностика рівнів сформованості професійних умінь студентів-екологів за відповідними психологічними методиками, вивчення продуктів діяльності студентів, перевірка знань та готовності.

За методикою Л. Я. Ясюкової [11] було проведено тестування студентів 5 курсу спеціальності "Екологія та охорона навколишнього середовища" перед виробничою практикою, в процесі практики та після неї. Метою цієї роботи було визначення показників структури готовності (ПСГ) студентів-екологів до виробничої практики, а саме набутих знань студентами-екологами, можливості їх реалізації в дії, самостійної роботи та самовдосконалення в процесі виробничої практики.

У ході дослідження для кожного студента проводився індивідуальний порівняльний аналіз. По отриманню результату узагальнювались по курсу в цілому. В рамках поставленої мети, дослідження полягало у визначенні готовності студентів-екологів до виробничої практики. Для зіставлення даних тестування був введений індекс готовності студента-еколога до виробничої практики (ІГВП) як сума різниць показників по кожному з тестів між рівнем готовності майбутнього фахівця і показниками конкретного студента.

Крім того, був введений індекс особистісного розвитку (ІОР). Індекс особистісного розвитку (зростання) визначався як сумарна різниця між показниками структури готовності майбутнього фахівця після виробничої практики і до неї.

Результати статистичної обробки даних наведено на рис. 1.

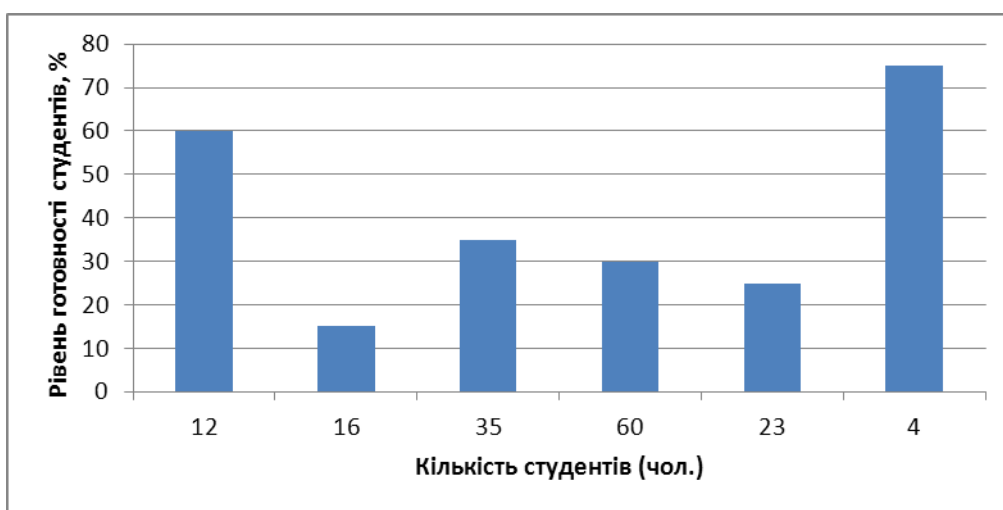
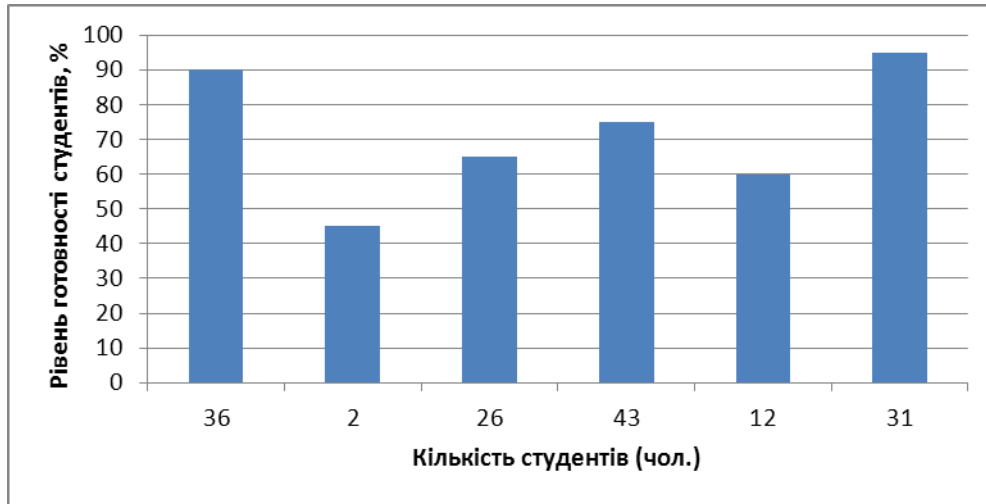

Рис. 1. Рівень готовності студентів-екологів до виробничої практики (до початку виробничої практики)

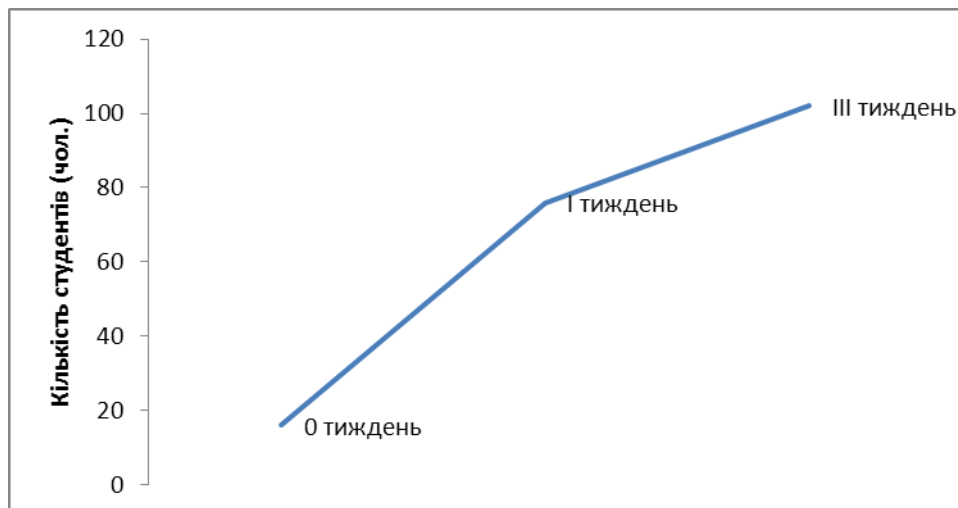
Для основної кількості студентів ІГВП не перевищує – 6 балів (10 тестів по 1 балу), є поодинокі випадки – 8 балів. Таким низьким рівень готовності до виробничої практики у студентів-екологів відображає проблему підготовки професійних кадрів у сфері екології. За час виробничої практики ІГВП загалом збільшився, з'явилися студенти з достатнім профілем рівня готовності до проходження ними виробничої практики на 1 тижні виробничої практики (12-15%), і лише на 3 тижні виробничої практики у студентів-практикантів рівень ІГВП збільшився на 23-35%, що показує готовність їх до виробничої практики в цілому (рис. 2).

Рис. 2. Рівень готовності студентів-екологів до виробничої практики (на 3-му тижні виробничої практики)

Іншими словами, спостерігається виражений рівень професійної готовності практикантів-екологів лише на 3 тижні виробничої практики. Такі показники можемо пов'язувати з недостатністю набутих знань для самостійного вирішення виробничих задач, адаптацією у новому середовищі, не сформованість професійних умінь та навичок на належному рівні, особистісний розвиток та іншими факторами.

Як вже зазначалося, зміни ІГВП коливаються від початку виробничої практики, 1 та 3 тижнів практики досить суттєво. Це підтверджується картиною зміни рівня особистісного розвитку студентів-практикантів (рис. 3).

Рис. 3. Зміна рівня особистісного розвитку студентів-практикантів

Аналізуючи графік зміни рівня особистісного розвитку студентів-практикантів можна помітити, що 16 студентів були повністю підготовлені до виробничої практики, 71 студент з 150 студентів (48%)

підвищили свій рівень особистісного розвитку щодо підготовки до виробничої практики лише на 1 тижні, та 102 студенти (68%) на 3 тижні виробничої практики.

Висновки. Тестування студентів-екологів за методикою Л. Я. Ясюкової показало, що рівень готовності їх до виробничої практики досить слабкий, але дещо підвищується на 1 тижні виробничої практики, та показує цілковиту готовність на 3 тижні виробничої практики. Розподіл студентів за рівнем готовності щодо виробничої практики перед самим етапом проходження практики студентами має характерну поляризацію готовності в залежності від проміжку часу. Це значно ускладнює проведення виробничої практики студентів-екологів в цілому і послаблює її ефективність щодо формування професійних умінь для застосування їх у подальшій професійній діяльності.

Використані джерела

1. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении: логико-психологические проблемы построения учебных предметов / В. В. Давыдов; Псих. Ин-т Рос. акад. образования. – 2-е изд. – М. : Пед. о-во России, 2000. – 480 с.
2. Кузьмин В. П. Принцип системности в теории и методологии К. Маркса / В. П. Кузьмин. – 3-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1986. – 399 с.
3. Леднев В. С. Содержание образования : учеб. пособие / В. С. Леднев. – М. : Высш. шк., 1989. – 390 с.
4. Мамрич С. М. Концептуальні засади ступеневої підготовки фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах / С. М. Мамрич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №2. – С. 223-229.
5. Ничкало Н. Г. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навчально-методичний посібник / Н. Г. Ничкало, В. О. Зайчук, Н. М. Розенберг та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – [2-е вид. доповнене]. – К. : Вища шк., 1994. – 76 с.
6. Педагогическая антропология: учебн. пособие / авт.-сост. Б. М. Бим-Бад. – М. : Ун-т Рос. Акад. Образования, 1998. – 575 с.
7. Рудишин С. Д. Біологічна підготовка майбутніх екологів: теорія і практика [Текст] : монографія / С. Д. Рудишин; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини "Україна" та ін. – Вінниця : Темпус, 2009. – 390 с.
8. Талызина Н. Ф. Теоретические основы разработки модели специалиста / Н.Ф.Талызина. – М. : Знания, 1986. – 112 с.
9. Технология составления тестов для оценки знаний учащихся: метод. Пособие / Ин-т развития проф. образования; [Ю. А. Каликинский, А. А. Кива]. – М. : АПО, 2002. – 66 с.
10. Хамблин Д. Формирование учебных навыков: пер. с англ. / Д. Хамблин. – М. : Педагогика, 1986. – 160 с.
11. Ясюкова Л. Я. Тест структуры интеллекта Р. Амтхауэра / Л. Я. Ясюкова. – Спб : ГП "ИМАТОН", 2002. – 80 с.

Sliuta A.

THE VERIFICATION STATUS OF PREPAREDNESS FOR FUTURE ENVIRONMENTAL EXPERTS TO PRODUCTION PRACTICES

The article is devoted to the problem of the formation of professional skills of students in the environmental practice. The level defined of future professionals for the passage of practice. The analysis of changes in the level of personal development of practice and discovered the concept of "readiness" of students for professional practice.

Key words: professional skills, students-environment, manufacturing practice, willingness, personal development.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014